

УДК 325.455:631.115.894(477)«1991/2005»

Ігнатенко М. М.,

доктор історичних наук, професор,
кафедра загальної історії, правознавства та
методик навчання, ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький
державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»
(Україна, Переяслав–Хмельницький), 8117836@ukr.net,
ORCID 0000–0002–0788–9119

УМОВИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ В ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991–2005 РР.)

Проаналізовано умови відродження та напрямки розвитку кооперації в українському селі в перші роки незалежності. З'ясовано, що розвиток кооперації в Україні стримувався недостатньою увагою до неї органів державного управління. У світовій практиці широкого розвитку набуло кооперування у сферах, що надавали послуги сільськогосподарському виробнику із збуту і переробки продукції, матеріально–технічного забезпечення та інші види обслуговування. В Україні ж селянам бракувало такої підтримки, і вони вимушені самі створювати повністю контрольовані кооперативні структури. В Україні сформувались три групи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. До першої відносились ті, що створені власниками особистих селянських господарств (ОСГ). Їх засновниками виступали сільські громади кількох сіл або домогосподарств. До другої групи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, входили ті, що створювались організованою групою товаровиробників – фермерськими господарствами. Третю групу представляли кооперативи, так звані «агроторгові домки», членами і одержувачами їх послуг були великі реформовані сільгоспідприємства всіх форм господарювання, фермерські господарства, сільськогосподарські кооперативи першої і другої групи. Серед науковців і політиків не було єдиної думки стосовно перспектив виробничої кооперації. Як наслідок, зужувалося розуміння виробничої кооперації лише до господарської форми. Доведено, що процес відродження сільськогосподарської кооперації відбувався в складних умовах. В процесі роботи використовувались загальнонаукові та спеціальні принципи: науковості, історизму, об'єктивності, системності, плюралізму.

Ключові слова: державна політика, виробничо кооперація, фермерські господарства, сільськогосподарська кооперація, економічна криза, обслуговуючі кооперативи, принципи господарювання.

У розвинутих європейських країнах сільськогосподарські кооперативи традиційно залишались найбільш значними організаційно–економічними формуваннями, оскільки захищали інтереси сімейних господарств від експансії великого, насамперед, монополізованого капіталу. Розвиток кооперації в Україні стримувався недостатньою увагою до неї органів державного управління. Про це свідчили приклади формування машинно–технологічних станцій, які створювались за допомогою держави, але не на кооперативній основі. Причина неналежного розвитку кооперативних відносин полягала у економічній слабкості дрібного приватного власника; відсутності коштів; недоліках правової бази.

Після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. не було одразу визначено чітких стратегічних і тактичних орієнтирів розбудови сфер суспільного життя. Відповідно не було і зрозумілого бачення реальних кроків щодо переоблаштування сільського господарства, виведення з суцільної кризи українського села. Поза увагою залишались і кооперативи.

До теоретичних аспектів проблеми розвитку кооперативів у сільському господарстві незалежної України звертались І. С. Березюк, С. В. Березюк, І. С. Воронєцька [4], Л. В. Білявська [5] і визначали «добровільно – примусову» специфіку їх створення. Умови розвитку фермерських кооперативів в європейських країнах та в Україні в умовах незалежності проаналізовано в дослідженнях Г. Черевко [15]. Групи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та умови їх створення в Україні вивчали М. П. Гриценко,

В. А. Пулім, М. Й. Малік [7]. Загальні проблеми аграрного сектору та державної аграрної політики досліджували П. Т. Саблук [12], М. Й. Хорунжий [13]. В. Г. Андрійчук в своїх роботах наголошує на відсутність зваженої регулятивної політики з боку держави в галузі аграрних відносин [1; 2]. Науковці аргументовано зробили висновок щодо поступової капіталізації сільського господарства. Але, аналіз проблем відродження сільськогосподарської кооперації в перші роки незалежності України не були предметом спеціального дослідження.

Мета статті: проаналізувати умови процесу відродження кооперації в українському селі в 90–х роках ХХ ст. – поч. ХХІ ст. Для досягнення мети вирішувались наступні завдання: проаналізовано державну політику щодо сільськогосподарської кооперації в 1991–2005 рр.; з'ясовано причини неналежного розвитку кооперативних відносин в Україні; визначено головні проблеми розвитку української сільськогосподарської кооперації в окреслений період.

На відміну від світових традицій, кооперація в Україні не набула широкого розвитку, навіть після прийнятого Верховною Радою Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» (липень 1997 р.), який визначив правові, організаційні, економічні й соціальні умови діяльності кооперативів та їх об'єднань.

В Україні, в порівнянні з зарубіжним досвідом, розвиток кооперативів протікав на добровільно–примусових принципах, що відобразилось на специфіці створення сільськогосподарських кооперативів на основі колгоспів і радгоспів [5, с. 65]. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію 1997 р.» містив ряд неточностей щодо розмежування суті виробничих і обслуговуючих кооперативів, не чітко прописувались принципи формування пайових внесків, порядку розподілу прибутку [12, с. 13].

Діючий пересічний кооператив кінця 1990–х років мало чим відрізнявся від колективного сільськогосподарського підприємства. Порушувался головний його принцип – сумісна робота та пропорційний відносно внеску кожного члена кооперативу розподілу виробленого.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 1997 р. сільськогосподарський кооператив подавав як «юридичну особу, утворену фізичними або юридичними особами, що були сільськогосподарськими товаровиробниками, на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності у сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу» [8, с. 683]. На відміну від попередньої дефініції, де кооператив в основному розглядався як організаційна структура для господарської діяльності, у Законі «Про кооперацію» від 15 травня 2003 р. визначення мало мету – задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативу [9, с. 142].

Отже, кооператив, на відміну від державного підприємства, – це суспільна організація, яка знаходиться поза системою управління державною власністю.

У світовій практиці широкого розвитку набуло кооперування у сферах, що надавали послуги сільськогосподарському виробнику із збуту і переробки продукції, матеріально–технічного забезпечення та інші

види обслуговування. В Україні ж селянам бракувало такої підтримки, і вони вимушені самі створювати повністю контрольовані кооперативні структури. Як наслідок, цей процес розвивався надто повільно. Стримувало, крім безгрошів'я селін, і недосконалі, часто суперечлива нормативно-правова база. Так, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» не відповідав нормам Цивільного і господарського кодексам України та Закону «Про кооперацію». Норма неприбуткового статусу кооперативів часто порушувалась податковими органами. Використовуючи неузгодженість окремих норм Законів України «Про сільськогосподарську кооперацію» і «Про оподаткування прибутку підприємств», вони ухвалили категоричне рішення про те, що сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не можуть бути занесені в реєстр неприбуткових організацій і установ, а отже і скористатись податковими пільгами. Як наслідок, в Україні практично призупинилося формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, а в окремих регіонах призупинили їхню діяльність.

Помітно, що в цей час державі залишалися не виробленими загальні підходи до створення і розвитку обслуговуючих кооперативів. Не було розуміння цього і на місцях. Замість розвитку кооперації на міжнародних принципах, нерідко створювались під вивіскою «кооперативу» бізнес-структури, що дискредитувало ідею руху. Частина діючих підприємств працювала як неприбуткова організація і платила фіксований або єдиний податок, інша частина працювала як комунальне підприємство і платило єдиний податок. У 1998 р. нараховувалось кількасот виробничих кооперативів, зосереджених в Запорізькій, Одеській, Харківській, Львівській, Івано-Франківській областях [15, с. 10].

У ряді областей кооперування охопило, насамперед, тваринництво і підприємства, що переробляли його продукцію. Так, на Львівщині з'явилася широка мережа кооперативів «Маслосоюзу», у складі якої функціонували як виробничі, так і інші господарсько-збутові структури. У Стрийському районі до молочарського об'єднання увійшли: підприємство з виробництва молочної продукції «Верховина», ферми, спілки власників селянських господарств, молокозавод, молокоприймальні пункти, ряд торговельних організацій. Відносини між ними будувалися на принципах госпрозрахунку. Найвищим органом управління були загальні збори, які обирали наглядову раду і контрольну комісію. Організував господарську діяльність виборний директор, а для вирішення фінансових питань була створена кредитна спілка [10, с. 70].

Певним поштовхом у розвитку кооперації став Указ Президента «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 3 грудня 1999 р., у якому наголошувалося на необхідності створення обслуговуючих і виробничих кооперативів. Світова економічна наука розглядала перші такими, що діяли на безприбутковій основі, а другі – для отримання прибутку. Створення і функціонування кооперативів ґрунтувалось на принципах сформульованих і затверджених Міжнародним кооперативним альянсом у Женеві у 1966 р.: добровільність участі; демократичність управлінської структури, де діє принцип: один член – один голос [6, с. 38].

На 2000-і роки перспективних виробничих кооперативів в Україні було небагато. Перспективніше розвивалася обслуговуюча кооперація. В Україні мали місце випадки, коли держава надмірно втручалася в економічну діяльність кооперативів, особливо формування їх керівних органів.

Проведені в 2002–2003 рр. Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» УААН дослідження причин, які стримували розвиток обслуговуючої кооперації виявили, що селянство у більшій своїй масі не розуміла суті кооперації. Крім того, 26% опитаних вважали, що перешкождала їм це робити слабка законодавча база, 33% – відсутність стартового капіталу, лідера, підтримки влади [14, с. 85].

Найголовнішою вадою кооперативного законодавства була серйозна неузгодженість з іншими законодавчими актами, що заважали їм набувати статусу неприбуткових організацій, що змушувало їх реєструватись як комерційні підприємства. Через ці обставини багато кооперативів збанкрутували. Крім того, недосконалі закони генерували нездорову атмосферу поведінки членів, послаблювали систему внутрішнього самоуправління кооперативу тощо. Закон «Про сільськогосподарську кооперацію» від 2 листопада 2000 р., закріплюючи таку, на перший погляд, демократичну норму, яка дозволяла обирати голову кооперативу загальними зборами, в реаліях буття практично сприяв поширенню авторитаризму. Сталося так, що часто голова був неохочий рахуватись з думкою правління, а воно, зі свого боку, не мало на нього реальних важелів впливу. В той час у країнах з розвинутою ринковою економікою утвердилась практика вибору голови правлінням, що дозволяло гармонізувати стосунки між ними.

Чимало кооперативів, особливо тих, що були створені на базі колективних сільськогосподарських підприємств, намагалися поєднати обслуговуючу і виробничу діяльність, що протирічило природі «класичного» кооперативу. Ігнорувалося таким чином «золоте правило кооперації», що рухатись у розвитку потрібно від простого до складного у вузькому сегменті. Таких багатофункціональних кооперативів в Україні було до 30%. А у Житомирській, Черкаській, Миколаївській областях – більше половини [14, с. 87].

В Україні сформувалось три групи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. До першої відносились ті, що створені власниками особистих селянських господарств. Їх засновниками виступали сільські громади кількох сіл або домогосподарств. Чисельність досягала тисячі і більше членів. Переважно вони були багатофункціональні і надавали 50–60 і більше видів послуг, основні з яких: постачання матеріально-технічних ресурсів; обробіток земельних ділянок, сівба сільгоспкультур, догляд і збір врожаю; формування товарних партій сільськогосподарської продукції; перепродажна підготовка сільськогосподарської продукції; комунальні й інші соціально-побутові послуги.

До другої групи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів входили ті, що створювались організованою групою товаровиробників – фермерськими господарствами. Вони об'єднували в межах району чи кількох 20–30 господарств.

Третю групу представляли кооперативи, так звані «агроторгові доми», членами і одержувачами їх послуг були великі реформовані сільгоспідприємства всіх форм господарювання, фермерські господарства, сільськогосподарські кооперативи першої і другої групи. Вони в основному вузько функціональні і надавали агротехнічні послуги, займалися заготівлею і перепродажем врожаю і продукції; проводили первинну переробку сільгосппродукції [7, с. 56].

Кількість кооперативів змінювалась. Якщо протягом другої половини 1990-х років відбувалась позитивна динаміка, то протягом 2001–2004 рр. кількість кооперативів зменшилась на 967 (4,2%) і досягла 1198 (13,2% кількості усіх діючих агроформувань) [3, с. 60]. Така тенденція пояснювалась багато в чому невизначеністю державної політики у сфері організації аграрного виробництва, банкрутством псевдо кооперативів, реструктуризацією в інші формування.

На виконання Указу Президента України від 8 серпня 2002 р. «Про заходи щодо прискорення розвитку аграрного ринку» уряд ухвалив постанову від 12 грудня 2002 р. «Про затвердження Програми розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003–2004 рр.», якою декларувались заходи по розгортанню на селі кооперативного руху. Основним шляхом збуту продукції для більшості виробників залишався продаж з місяця вироблення.

Виробничі кооперативи в Україні створювались шляхом об'єднання фізичних осіб для сільської виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку і були однією з організаційно-правових форм підприємницької діяльності на селі. Його особливість в тому, що майнові, управлінські й трудові відносини залишались тісно взаємопов'язаними. Разом з тим земельні відносини залишались неврегульованими. Парадокс полягав у тому, що члени кооперативу самі собі здавали землю в оренду. При трансформації КСП у виробничі кооперативи вдалося зберегти оптимальні масштаби виробництва (сівозміни, систему полів, приміщення, виробничу інфраструктуру). Але водночас принцип відкритого членства та обов'язкової трудової участі не узгоджувався з принципом досягнення оптимальної чисельності працюючих, а тому породжував конфлікти між власниками, керівниками і працівниками, ускладнювала прийняття управлінських рішень.

Мали місце позитивні приклади ефективної їх роботи. У виробничих кооперативів «Батьківщина» Котелевського району Полтавщини, «Устинівський» та «Плосківський» Київщини, «Зоря» Чорнобаївського району Черкащини, «Борознянський» Великоолександрівського району Херсонської області, валове виробництво на працюючого досягло 40–50 тис. грн., а на 1 га угідь прибуток досягав 500–1000 грн. при рентабельності 35–40% [11, с. 5].

Але, переважав більшість виробничих кооперативів була збитковою внаслідок слабкої обізнаності селян із засадами кооперації та господарськими правами. Крім того бракувало спеціалістів та керівників здатних працювати в умовах переходу до ринку, вчасно переорієнтувати виробництво відповідно до змін в царині попиту і пропозиції.

Отже, в Україні в 90-х роках ХХ ст. – на початку ХХІ ст. почалося відродження кооперації. Процес цей

був повільним, оскільки на державному і науковому рівні її переваги часто недооцінювались. Діючі кооперативні форми багато в чому не відповідали апробованій у світі практиці кооперування. Лише поодинокі виробничі кооперативи працювали успішно. Збутові ж лише набували досвіду посередництва між виробниками і переробниками продукції. Серед причин недостатнього розвитку сільськогосподарської кооперації в перші роки незалежності України були: відсутність суспільного переконання в тому, що кооперативний принцип господарювання – це захист підприємницької діяльності товаровиробників від посередників; пасивна роль держави у сприянні їх розвитку; фінансові й матеріальні проблеми; переконання, що перспектива лише за обслуговуючими кооперативами; комерціалізація кооперативів; відсутність менеджерів.

Список використаних джерел

1. Андрійчук, ВГ., 2006. 'Капіталізація сільського господарства: вимір масштабів та оцінка переваг і загроз здійснення', *Економіка АПК*, №2, с.9–15.
2. Андрійчук, ВГ., 2005. 'Капіталізація вітчизняного сільського господарства: суть, напрями, механізми і перші оцінки здійснення', *Економіка АПК*, №7, с.69–74.
3. Андрущенко, АМ., 2006. 'Підвищення економічної ефективності діяльності сільськогосподарських виробничих кооперативів', *Економіка АПК*, №8, с.60.
4. Березюк, СВ., Вороньцька, ІС., Березюк, ІС., 2006. 'Розвиток кооперативних відносин у системі агротехнічного обслуговування', *Економіка АПК*, №12, с.52–55.
5. Білявська, ЛВ., 2007. 'Теоретичні аспекти кооперативного підприємництва', *Економіка АПК*, №12, с.65.
6. Волик, АМ., 2000. 'Розвиток виробничої та обслуговуючої сільськогосподарської кооперації в Україні', *Економіка АПК*, №4, с.38.
7. Гриценко, МП., Малік, МЙ., Пулім, ВА., 2007. 'Сільськогосподарська кооперація: проблеми, шляхи розв'язання', *Економіка АПК*, №1, с.51–57.
8. 'Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»', 1997. *Відомості Верховної Ради України*, №39, с.683.
9. 'Закон України «Про кооперацію»', 2003. *Економіка АПК*, №9, с.142.
10. Лазня, В., Лазня, І., Бойко, В., 1996. 'Про необхідність розвитку агропромислових формувань ринкового типу', *Економіка України*, №2, С.70.
11. Малік, МЙ., 2005. 'Кооперація в сільському господарстві України: стан і перспективи', *Економіка АПК*, №12, с.5.
12. Саблук, ПТ., 2001. 'Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє', *Науково-популярні нариси у трьох томах. – Т.2. Аграрна економіка в умовах демократичного державотворення*, К., с.12–13.
13. Хорунжий, МЙ., 2006. 'Капіталізація сільського господарства та сучасна аграрна політика України', *Економіка АПК*, №7, с.64–67.
14. Цимбал, ВО., 2004. 'Удосконалення виробничих відносин у сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах', *Економіка АПК*, №3, с.84–90.
15. Черевко, Г. 1992. 'Фермерські кооперативи в розвинутих капіталістичних країнах', *Земля і люди України*, №13, с.10.

References

1. Andriychuk, VG., 2006. 'Kapitalizacija sil's'kogo gospodarstva: vymir mashtabiv ta ocinka perevag i zagroz zdijsnennja (Capitalization of agriculture: measuring scale and assessing the benefits and threats of implementation)', *Ekonomika APK*, №2, s.9–15.
2. Andriychuk, VG., 2005. 'Kapitalizacija vitchyznjanogo sil's'kogo gospodarstva: sut', naprjamy, mehanizmy i pershi ocinky zdijsnennja (Capitalization of domestic agriculture: the essence, directions, mechanisms and first assessments of implementation)', *Ekonomika APK*, №7, s.69–74.
3. Andrushhenko, AM., 2006. 'Pidvyshhennja ekonomichnoi' efektyvnosti dijaj'nosti sil's'kogospodars'kyh vyrobnychyh koope-

ratyviv (Increase of economic efficiency of activity of agricultural production cooperatives)', *Ekonomika APK*, №8, s.60.

4. Berezjuk, SV., Voronec'ka, IS., Berezjuk, IS., 2006. 'Rozvytok kooperatyvnyh vidnosyn u systemi agrotehnichnogo obslugovuvannja (Development of cooperative relations in the system of agrotechnical service)', *Ekonomika APK*, №12, s.52–55.

5. Biljavs'ka, LV., 2007. 'Teoretychni aspekty kooperatyvnoho pidpryjemnyctva (Theoretical aspects of cooperative entrepreneurship)', *Ekonomika APK*, №12, s.65.

6. Volyk, AM., 2000. 'Rozvytok vyrobnychoi ta obslugovujuchoi sil's'kogospodars'koi kooperacii v Ukraini (Development of production and service of agricultural co-operation in Ukraine)', *Ekonomika APK*, №4, s.38.

7. Grycenko, MP., Malik, MJ., Pulim, VA., 2007. 'Sil's'kogospodars'ka kooperacija: problemy, shljahy rozv'jazannja (Agricultural co-operation: problems, solutions)', *Ekonomika APK*, №1, s.51–57.

8. 'Zakon Ukrainy «Pro sil's'kogospodars'ku kooperaciju» (Law of Ukraine "On Agricultural Co-operation")', 1997. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, №39, s.683.

9. 'Zakon Ukrainy «Pro kooperaciju» (Law of Ukraine "On Cooperation")', 2003. *Ekonomika APK*, №9, s.142.

10. Laznja, V., Laznja, I., Bojko, V., 1996. 'Pro neobhidnist' rozvytku agropromyslovyh formuvan' rynkovogo typu (On the need for the development of agro-industrial formations of market type)', *Ekonomika Ukrainy*, №2, S.70.

11. Malik, MJ., 2005. 'Kooperacija v sil's'komu gospodarstvi Ukrainy: stan i perspektivy (Cooperation in agriculture in Ukraine: state and prospects)', *Ekonomika APK*, №12, s.5.

12. Sabluk, PT., 2001. 'Agrarna ekonomika i polityka v Ukraini: pidsumky mynulogo ta pogljad u majbutnje (Agrarian Economics and Politics in Ukraine: The Results of the Past and the View of the Future)', *Naukovo-populjarni narysy u tr'oh tomah. – T.2. Agrarna ekonomika v umovah demokratychnogo derzhavotvorennya*, K., s.12–13.

13. Horunzhij, MJ., 2006. 'Kapitalizacija sil's'kogo gospodarstva ta suchasna agrarna polityka Ukrainy (Capitalization of agriculture and modern agrarian policy of Ukraine)', *Ekonomika APK*, №7, s.64–67.

14. Cymbal, VO., 2004. 'Udoskonalennja vyrobnychych vidnosyn u sil's'kogospodars'kyh obslugovujuchyh kooperatyvah (Improvement of production relations in agricultural servicing cooperatives)', *Ekonomika APK*, №3, s.84–90.

15. Cherevko, G. 1992. 'Fermers'ki kooperatyvy v rozvynutyh kapitalistychnyh krajinah (Farm cooperatives in developed capitalist countries)', *Zemlja i ljudy Ukrainy*, №13, s.10.

Ihnatenko M. M., PhD of History, professor, department of the history, science of law and methods of teaching, «Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University of Perejaslav-Khmelnytsky» (Ukraine, Perejaslav-Khmelnytsky), 8117836@ukr.net, ORCID 0000-0002-0788-9119

Development trends of cooperative in Ukrainian village during the first years of independence (1991–2005)

This paper describes the conditions of revival and directions of development of rural cooperatives in the Ukrainian village during the first years of independence. It was found out, that the development of cooperation in Ukraine refrained insufficient attention to its government. In world practice, cooperation has gained an extensive development in the fields, which provided services to farmers, who specialized in marketing and product processing, logistics and other services. Ukrainian peasants lacked such support, so they forced themselves to create completely controlled cooperative structures. In Ukraine, there were three groups of agricultural service cooperatives. The first one included cooperatives, which were created by the owners of private agricultural units. Their founders were village communities of several rural villages or households. The second group embraced cooperatives, which were created and organized by a group of producers – farmings. The third group was represented by cooperatives, called «agrotrading houses», members and users of their services were great reformed agricultural enterprises of all forms of farming, farms, agricultural cooperatives of the first and second groups. Among scientists and politicians there was no consensus on the prospects of industrial cooperation. As a result, understanding of industrial cooperation narrowed to household forms. It was proved, that the process of agricultural cooperative revival took place under difficult conditions. In the academic paper were used such general and specific principles as scientific, historical, impartial, systemic and pluralistic approaches.

Keywords: state policy, industrial cooperation, farms, agricultural cooperatives, economic crisis, service cooperatives, principles of management.

* * *

УДК 94

Кожухаренко Л. В.,
аспірантка кафедри української і всесвітньої історії
та культури, Ізмаїльський державний гуманітарний
університет (Україна, Ізмаїл), u.207503_l.ukr.net@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-6874-8507>

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В РЕФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ

Дослідження волонтерської підтримки армії викликано її актуальністю та важливістю. Окупація Криму та антитерористичні операції на сході країни кинули виклик усьому українству на здатність до загальнонаціональної згуртованості. Існуванню волонтерів в Україні сприяє активність українського населення, спричинена історичною необхідністю. Коли в країні йде гібридна війна, ще відчутніше визначаються проблеми, котрі потребують вирішення. Метою нашого дослідження є проблеми зародження, діяльності сучасного волонтерського руху в Україні під час проведення військових дій на Донбасі та доведення доцільності волонтерства для громадського зростання. Завдання дослідження: з'ясувати роль волонтерів у реформуванні Збройних Сил України на сучасному етапі їхнього розвитку; визначити чинники, які перешкождали здійсненню волонтерської діяльності. Методологічну основу дослідження склали: теорія демократії, яка дозволила проаналізувати демократизацію сучасного українського суспільства з початком АТО; поєднання методів аналізу та синтезу в ході дослідження участі українців в допомозі державі дало змогу виявити тенденції і закономірності розвитку волонтерського руху; метод систематизації забезпечив розгляд законодавчої бази з питань волонтерства. У висновках показана суттєва роль волонтерів у реформуванні армії.

Ключові слова: волонтерська діяльність, АТО, українське суспільство, Революція Гідності.

В сьогоденній історії України волонтерський рух є інноваційним вирішенням посталих проблем. Про волонтерство в нашій державі з захопленням говорять у світі, називаючи це явище унікальним, адже в жодній іншій країні воно не виникло так стихійно та в порівняно короткий проміжок часу, історії невідомий такий приклад. Тому необхідно дослідити питання, які розкриють зміст допомоги волонтерів українській армії, що спромоглася зупинити нападника.

Проблематика волонтерської діяльності становить інтерес для науковців усього світу. К. Бідерман дослідив менеджмент волонтерських програм у Великобританії. М. Бітман і Д. Уілкінсон розглядають волонтерство, як демократичну цінність. Волонтерський рух як суспільний феномен досліджується й вітчизняними вченими. В. Голуб провів наукові розвідки волонтерської діяльності в системі взаємовідносин держави та суспільства. Т. Лях проаналізувала методіку організації волонтерських груп. І. Юрченко вивчила інституціоналізацію волонтерського руху. Вищезазначені наукові розвідки будуються передусім на узагальненнях набутого досвіду практичної волонтерської діяльності у сфері соціальної роботи за умов мирного часу. Однак питання волонтерства пов'язані із допомогою армії в новітній Україні по суті не висвітлюються та мають обмежене дослідницьке поле. На нашу думку це становить інтерес до більш докладних наукових пошуків з цієї проблеми. Інформація про український волонтерський рух періоду 2013–2018 рр., викликаний військовим втручанням, міститься в своїй більшості в Інтернет – просторі.

Об'єктом дослідження є волонтерська діяльність в Україні.

Предметом дослідження є історія зародження та діяльності волонтерського руху в сучасній Україні під час проведення військових дій на Донбасі.

Доброчинність в Україні має багатовікову історію, але сучасна активізація цього феномену відбулася